

УДК 346.2:347.19

ПОНЯТТЯ Й СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Ольга ЯСИНОВСЬКА,

здобувач Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України

SUMMARY

The article investigates the concept and content of state economic entities. Basing on the analysis of different approaches to the definition of the content of entities as well as on the analysis of legislation, a conclusion has been made that they are economic entities and do not refer to subjects of organizational-economic legal power. It is stated that interpretation of "association of enterprises" and "state economic association" indicated at Commercial Code of Ukraine are imperfect. It is shown that innovation activity can become a main goal of associations, because they possess a huge potential to creation of new products and technologies and state can implement effectively the innovation policy through these entities. Proposals on legislation improvement have been put forward according to the results.

Key words: state economic association, association of enterprises, state enterprise, enterprise-participant, economic entity, subject of organizational-economic legal powers, regulatory body.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджуються поняття й сутність державних господарських об'єднань. На підставі аналізу різноманітних підходів до визначення сутності об'єднань, а також аналізу законодавства зроблено висновок, що вони є суб'єктами господарювання й не належать до суб'єктів організаційно-господарських повноважень. Зазначається, що закріплені в Господарському кодексі України трактування понять «об'єднання підприємств» і «державне господарське об'єднання» є недосконалими. Показано, що провідною метою об'єднань має стати інноваційна діяльність, оскільки вона має великий потенціал для створення нових виробів і технологій, а держава може ефективно реалізовувати інноваційну політику через ці суб'єкти господарювання. За результатами подано пропозиції щодо вдосконалення законодавства.

Ключові слова: державне господарське об'єднання, об'єднання підприємств, державне підприємство, підприємство-учасник, суб'єкт господарювання, суб'єкт організаційно-господарських повноважень, орган управління.

Постановка проблеми. Державні господарські об'єднання створені в стратегічних галузях економіки й виконують соціально-економічні завдання, задовольняючи потреби держави та суспільства. Разом із тим ці суб'єкти господарювання наділені повноваженнями управління щодо підпорядкованих їм підприємств. Саме ця обставина зумовлює в науковій літературі суперечливість щодо їх правової природи. Крім того, надання з боку уповноважених органів управління деяких повноважень державним господарським об'єднанням зумовлює ототожнення їх із органами виконавчої влади або такими, які створені в їх структурі. Це призводить до невинуватого розширення переліку органів виконавчої влади та неправильного застосування законодавства. Отже, вказана тема є актуальною й потребує всебічного вивчення.

Актуальність теми. Питання правового статусу об'єднань підприємств було предметом дослідження багатьох учених: В.В. Лаптева, А.В. Венедиктова, М.І. Коняєва, І.А. Ісаєва, С.М. Грудницької, В.О. Джурицького, В.С. Щербини, І.М. Кравець. Проте наразі в юридичній літературі, на нашу думку, недостатньо досліджено поняття державного господарського об'єднання. До того ж серед дослідників немає єдиної точки зору щодо їх правової природи.

Мета статті – дослідити поняття і правову природу державних господарських об'єднань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єднання підприємств існують у багатьох країнах. Це пов'язано з тим, що виконання складних завдань дуже часто виявляється неможливим у рамках одного підприємства (важка, оборонна, суднобудівна промисловість, залізничний транспорт). У зв'язку з цим відбувається об'єднання зусиль декількох підприємств із централізованим управлінням. Серед зарубіжних об'єднань варто відзначити концерни в Німеччині, які

набувають форми угоди про домінацію або угоди про передачу прибутку [1, с. 45]; об'єднання в Нідерландах [2, ст. 2:26]; компанії та корпорації у Великобританії, зокрема ті, які створені в результаті націоналізації (корпорація "British Shipbuilders Corporation" [3, с. 32], компанія "British Aerospace" [4], корпорація "British Rail" [5, с. 15]).

В Україні існує низка державних господарських об'єднань: концерни «Укрторф», «Ядерне паливо», «Укргротехсервіс», «Національне виробничо-аграрне об'єднання «Масандра», «Укроборонпром», «Лорта»; корпорації «Укрбуд», «Укрмонтажспецбуд», «Радон», «Укргропромбуд» тощо. Правовий статус окремих державних господарських об'єднань вирізняється певними особливостями: обсягом повноважень щодо підприємств-учасників, можливістю створення нових суб'єктів господарювання, ступенем впливу уповноваженого органу управління. Однак наука господарського права не може обмежитися систематизацією видимих ознак об'єднань, а має дослідити їх сутність.

«Поняття» й «сутність» є різними за змістом категоріями. Якщо перше розкриває основні ознаки предмета дослідження, то друге означає його внутрішній зміст. Основними ознаками державного господарського об'єднання є його структура, порядок управління, мета діяльності, а сутність розкривається через з'ясування місця серед інших суб'єктів господарського права та взаємозв'язку з уповноваженими органами управління.

Аналіз сучасної юридичної літератури свідчить про те, що існують різні точки зору щодо сутності державних господарських об'єднань. Проаналізуємо їх, щоб визначити найбільш обґрунтовану.

Погляду про те, що державні господарські об'єднання є суб'єктами організаційно-господарських повноважень, дотримуються вчені І.М. Кравець та О.М. Вінник. Указана точка зору І.М. Кравець мотивується тим,

що підприємства-учасники наділяють господарське об'єднання організаційно-господарськими повноваженнями, юридичною підставою яких є установчий документ, де вони закріплені [6, с. 164]. Інша прихильниця цієї позиції – О.М. Вінник – зазначає закон як юридичну підставу цих повноважень [7, с. 83].

Згідно з іншою позицією, господарські об'єднання належать до суб'єктів господарювання. Цей підхід підтримують учені В.О. Джурицький і В.С. Щербина, обґрунтовується він метою створення та господарською компетенцією зазначених об'єднань [8, с. 107]. Крім того, норми, які регулюють діяльність господарських об'єднань, уміщено саме в розділі II Господарського кодексу України під назвою «Суб'єкти господарювання» [8, с. 107–108; 9, с. 19–20].

Аналіз наукових робіт О.П. Віхрова дає змогу викремити також третю позицію, яку можна вважати компромісною. Дослідник стверджує, що господарські об'єднання є «господарськими організаціями з правами юридичної особи» [10, с. 111], оскільки більшість видів об'єднань підприємств мають певні організаційно-господарські повноваження щодо учасників, характер і обсяг яких установлюється засновницькими документами [10, с. 111–112].

Для з'ясування правової природи державних господарських об'єднань варто звернутися до законодавства. Як впливає з розділу II Господарського кодексу України, об'єднання підприємств належать до суб'єктів господарювання. При цьому державне господарське об'єднання має всі його ознаки: організаційно-правову форму, статут, майнову відокремленість на праві господарського відання або оперативного управління, господарські права й обов'язки, здатність нести відповідальність за результати своєї діяльності, безпосереднє здійснення господарської діяльності.

Разом із тим різні наукові погляди на сутність державних господарських об'єднань викликає наявність у Господарському кодексі України терміна «організаційно-господарський», що використовується в трьох значеннях: повноваження [11, ч. 1 ст. 2; ч. 5, 10 ст. 22], відносини [11, ч. 6 ст. 3], зобов'язання [11, ст. 176]. Отже, варто проаналізувати ці поняття, щоб з'ясувати, як саме вони стосуються державного господарського об'єднання.

По-перше, ч. 5 ст. 22 Господарського кодексу України вказує, що право власності реалізується державою через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання [11, ч. 5 ст. 22]. Згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» [12, абз. 9 ч. 1 ст. 4], державні господарські об'єднання зараховані до суб'єктів управління об'єктами державної власності. Однак чи є державне господарське об'єднання суб'єктом організаційно-господарських повноважень? Видається, що ні, оскільки аналіз ч. 5 ст. 22 Господарського кодексу України дає змогу стверджувати, що мова йде про уповноважені (вищі) органи управління, а не про правління об'єднання та генерального директора, оскільки б тоді кожний суб'єкт господарювання можна вважати суб'єктом організаційно-господарських повноважень: загальні збори – щодо акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю; директор – щодо підприємства. Те саме стосується державних господарських об'єднань, яким передані права уповноважених органів управління або які мають широкі повноваження відповідно до законодавства: в будь-якому випадку орган управління входить до складу об'єднання.

Невипадково І.М. Кравець вказує, що організаційно-господарські повноваження мають «господарські об'єд-

нання щодо підприємств-учасників» [13]. Із цього твердження випливає, що «господарське об'єднання» є окремим суб'єктом господарського права, який має щодо підприємств-учасників організаційно-господарські повноваження. При уважному розгляді цієї точки зору можна виявити її серйозну уразливість. Справа в тому, що господарське об'єднання є нічим іншим як сукупністю підприємств-учасників. При цьому підприємства не мають права управляти один одним. Що ж тоді має на увазі дослідниця під поняттям «господарське об'єднання»? Насправді мова йде про правління об'єднання та генерального директора, а не окремий суб'єкт господарського права. Викладене підводить до висновку, що оскільки орган управління входить до складу об'єднання, то між ним і підприємствами-учасниками складаються внутрішньогосподарські відносини. Відповідно, орган управління не має щодо підприємств-учасників організаційно-господарських повноважень.

Натомість зазначені в ч. 6 ст. 3 Господарського кодексу України організаційно-господарські відносини, що виникають між суб'єктом господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю, складаються в цьому випадку між уповноваженими органами управління (Кабінет Міністрів України, міністерство) та державними господарськими об'єднаннями, що не надає останньому організаційно-господарських повноважень.

По-друге, організаційно-господарські зобов'язання, як вказано в ч. 2 ст. 176 Господарського кодексу України, виникають між суб'єктом господарювання і власником, який є засновником цього суб'єкта, або органом державної влади [11, ч. 2 ст. 176]. У цьому випадку саме Кабінет Міністрів України або міністерство як засновник має організаційно-господарські повноваження щодо підпорядкованого йому державного господарського об'єднання. Також вказані зобов'язання можуть виникати між суб'єктами господарювання, які разом організують об'єднання підприємств [11, ч. 2 ст. 176]. Однак цей вид зобов'язань здійснюється в рамках державного господарського об'єднання та, як вказує Г.Л. Зnamenський, належить до внутрішньогосподарських [14, с. 78]. Подібні відносини характерні для будь-якого суб'єкта господарювання, який складається із цехів, відділів та інших підрозділів.

Між тим чітке розуміння організаційно-господарських повноважень у законодавстві відсутнє. У теорії господарського права існує лише тлумачення організаційно-господарських правовідносин, яке надав О.П. Віхров: вони «... виступають як специфічний результат впливу норм господарського права на фактичні відносини, що складаються у процесі організації суспільного виробництва, розподілу та обміну» [15]. Узагалі позиція вчених щодо характеру організаційно-господарських відносин і суб'єктів, які мають відповідні повноваження, є суперечливою. Так, О.М. Переверзев вважає корпоративні відносини різновидом організаційно-господарських [16], В.В. Щербина заперечує це [17, с. 12]. До суб'єктів організаційно-господарських повноважень І.М. Кравець зараховує Верховну Раду України й Кабінет Міністрів України [13]. Цю позицію не підтримує В.М. Коваль, зазначаючи, що вказані державні органи не є суб'єктами організаційно-господарських повноважень, оскільки це суперечить змісту ст. 176 Господарського кодексу України [18, с. 61]. Аналогічну позицію займає також О.П. Віхров, указуючи, що Верховна Рада України безпосередньо не здійснює організаційно-господарських повноважень щодо суб'єктів господарювання [15]. Отже, правові норми, які регулюють організаційно-господарські повноваження, потребують удосконалення. Про це також зазначають В.В. Щер-

бина [17, с. 12], В.М. Коваль [18, с. 62], П.М. Любченко [19, с. 31], Ю.М. Берездецький [19, с. 31].

Як було зазначено вище, правовий статус деяких державних господарських об'єднань має певні особливості. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» наводить повноваження, які мають усі державні господарські об'єднання [12, ст. 9]. З урахуванням специфіки та виникнення необхідності об'єднанням надаються додаткові права, що закріплюються в статутах об'єднань, законах (наприклад, Закон України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промислому комплексі» надає додаткові повноваження державному концерну «Укроборонпром») і постановою уряду (згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 24.12.1997 № 1464, державному концерну «Укратротехсервіс» надано повноваження «державного агента з отримання, використання та забезпечення погашення кредиту» [20, п. 9]). Отже, об'єктивна необхідність врахування специфіки діяльності державного господарського об'єднання веде до індивідуалізації їх правового становища.

У зв'язку з наведеним виникає питання: чи може окремо взяте державне господарське об'єднання мати особливий, відмінний від інших, правовий статус? На нашу думку, так, оскільки законодавство не встановлює із цього приводу обмежень. Крім того, наприклад, у США не існує двох однакових за правовим статусом корпорацій [21, с. 5]. Це пов'язано з тим, що кожна з них має певну мету, функції і структуру [21, с. 5].

Зокрема, державний концерн «Укроборонпром» має значно ширші повноваження порівняно з іншими державними господарськими об'єднаннями. Так, концерн уповноважений створювати юридичні особи в оборонно-промислому комплексі, приймати рішення щодо їх реорганізації й ліквідації [22, п. 2 ч. 1 ст. 7], надавати згоду на відчуження і списання об'єктів управління державної власності в оборонно-промислому комплексі учасників концерну [22, п. 8 ч. 1 ст. 7], здійснювати управління корпоративними правами держави стосовно пакетів акцій, що належать державі в статутних капіталах акціонерних товариств і передані в управління концерну [22, п. 9 ч. 1 ст. 7] тощо.

Через це дуже часто державний концерн «Укроборонпром» у судовій практиці помилково ототожнюється з органом виконавчої влади та органом, утвореним у структурі органів виконавчої влади. Чи є підстави для таких тверджень? На нашу думку, немає, оскільки чинне законодавство не надає такого статусу концерну. Так, відповідно до Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промислому комплексі», він є лише суб'єктом управління об'єктами державної власності в оборонно-промислому комплексі [22, ч. 1 ст. 3]. Також зі змісту Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення державного концерну «Укроборонпром» від 29.12.2010 № 1221 [23] не випливає, що концерн наділяється повноваженнями виконавчого органу або входить до його структури. Отже, ототожнення державного концерну «Укроборонпром» із державним органом видається неправильним із позицій чинного законодавства України. Крім того, у вітчизняній юридичній літературі подібне твердження також не зустрічається.

Господарський кодекс України трактує поняття «державне господарське об'єднання» як об'єднання підприємств, утворене державними підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або у визначених законом випадках рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання) чи рішенням компетентних органів місцевого самоврядування [11, ч. 4 ст. 119]. Загальне ж

формулювання поняття «об'єднання підприємств» Кодекс зазначає так: об'єднання підприємств – це господарська організація, утворена в складі двох або більше підприємств з метою координації їхньої виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних і соціальних завдань [11, ч. 1 ст. 118]. Чи прийнятні такі трактування в сучасних умовах? Уважаємо, що ні, оскільки мають суттєві недоліки.

По-перше, не можна погодитися з «координацією діяльності» як метою об'єднань підприємств. Лише асоціація як організаційно-правова форма створюється з метою координації підприємств-учасників [11, ч. 2 ст. 120]. Ураховуючи вказане, не видається можливим з'ясувати, в чому полягає особливість асоціації як організаційно-правової форми об'єднань підприємств.

Як правильно зазначає А.М. Асаул, мета суб'єкта підприємницької діяльності – це «предмет прагнення, заздалегідь намічений кінцевий задум, очікуваний результат дії підприємця, те, в ім'я чого він працює» [24, с. 47]. При цьому навряд чи можна погодитися з тим, що кінцевим задумом діяльності об'єднання є координація діяльності. Так, наприклад, метою державного концерну «Ядерне паливо» є створення виробництва ядерного палива [25, п. 18]. З урахуванням указаного вважаємо, що координація діяльності є лише способом досягнення мети об'єднання підприємств.

Що має на увазі законодавець під соціальними та економічними завданнями? У науковій юридичній літературі ґрунтовне дослідження правового статусу державних підприємств здійснено І.М. Любімовим, який виділив такі цілі їхньої діяльності: здійснення господарської, інноваційної діяльності; ефективне використання об'єктів державної власності; вирішення соціальних завдань [26]. Не викликає сумніву, що, оскільки державне господарське об'єднання являє собою сукупність державних підприємств, їх цілі переважно збігаються. Також варто погодитися з І.М. Любімовим [27, с. 31] та Л.В. Винар [28, с. 146], що мета державних підприємств є похідною від функцій держави. Наприклад, мета державного концерну «Укроборонпром» [29, п. 17] є похідною від функції держави щодо забезпечення обороноспроможності країни та державної безпеки.

З огляду на вказане варто звернути окрему увагу на таку мету, як інноваційна діяльність. Зарубіжні дослідження в цій сфері стверджують, що державним підприємствам потрібні нові показники діяльності, які виходять за рамки звичайних економічних досягнень, серед них, зокрема, відзначаються інновації [30, с. 7]. У світлі останніх подій – антитерористичної операції – інноваційна діяльність стала актуальною насамперед в оборонно-промислому комплексі. Так, на початку 2014 року українська оборонна промисловість виявилась фактично неідеальною, у зв'язку з чим постало питання її модернізації та впровадження сучасних технологій [31]. Задля цього державний концерн «Укроборонпром» натеper працює із зарубіжними компаніями «Textron» (щодо передавання технологій модернізації позашляховиків) [32], «Inkas» (щодо модернізації бронетехніки і створення сучасного центру її обслуговування) [33].

Як указує К.В. Ковтуненко, суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які безпосередньо беруть участь у процесі створення інновацій [34, с. 64]. Що стосується державних господарських об'єднань, на нашу думку, як раз має місце ситуація, коли створюються сприятливі умови для інноваційної діяльності: з одного боку, держава може ефективно втілювати інноваційну політику через державний суб'єкт господарювання; з іншого боку, об'єднання мають великий потенціал для створення нових виробів і технологій.

Саме великі інтегровані структури в пріоритетних секторах економіки (таких як оборонно-промисловий комплекс, авіація, суднобудування), зазначає Ю.В. Кіндзерський, є важливими в проведенні структурних змін і технологічної модернізації [35, с. 37–38]. Як переваги державних корпоративних об'єднань зазначаються високий рівень концентрації й технологічна інтеграція виробництв, що позитивно впливають на структуру економіки [35, с. 38].

Особливу роль державних суб'єктів господарювання в інноваційній діяльності відзначають багато дослідників: П. Тонурист, Е. Каро, Ф. Беллок. Естонські дослідники П. Тонурист і Е. Каро розглядають державні суб'єкти господарювання як «інструменти інноваційної політики» [36, с. 1]. Ф. Беллок робить висновок, що саме державні підприємства мають забезпечити «довгострокову перспективу технічного прогресу» [37, с. 1]. Загалом наукові дослідження однозначно вказують на активне залучення державних підприємств в інноваційну діяльність, пояснюючи це їх «унікальним становищем» [30, с. 40], що виявляється в можливості впливати на інших суб'єктів господарювання шляхом створення спільних цінностей [30, с. 40], у підтримці широкого економічного зростання, зокрема, через ефективне використання інновацій [38, с. 22].

Варто вказати, що курс на підвищення ефективності державних підприємств також зумовлений становленням дії ринкових механізмів в Україні, що прийшли на зміну планової економічної системи (командної економіки). Посилення ринкової орієнтації в Україні зумовлено, зокрема, умовами Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, оскільки документ має низку положень щодо регулювання державних підприємств і монополій: забезпечення принципів вільної та неспотвореної конкуренції в торговельних відносинах [39, ст. 254]; забезпечення відсутності дискримінаційних підходів [39, ч. 1 ст. 258]; застосування до державних підприємств законодавства про конкуренцію [39, 1б ст. 257].

Хоча існують різні точки зору щодо взаємозв'язку між інноваціями та розміром суб'єкта господарювання (відзначимо, що мова йде про суперечливі погляди серед науковців щодо Шумпетеріанської гіпотези, згідно з якою ринкова влада й великі фірми стимулюють інновації [40, с. 2]), не можна не визнати, що державні господарські об'єднання мають більший інноваційний потенціал, ніж окреме взятє державне підприємство. Серед переваг дослідники відзначають наявність відповідної ресурсної та матеріальної бази, що забезпечують весь цикл створення нового продукту [41, с. 672], можливість залучення необхідних фінансових ресурсів і концентрації на пріоритетних напрямках виробництва й перспективних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт [42], міцне фінансове становище та можливість залучення висококваліфікованих кадрів [43, с. 46].

По-друге, порядок створення державних господарських об'єднань, зазначений в ч. 4 ст. 119 Господарського кодексу України, є не досить коректним, оскільки створює враження, що державні підприємства є безпосередньо ініціаторами створення об'єднання, а рішення міністерства є наслідком такої ініціативи. Аналіз указаної норми показує, що вона фактично дублює ч. 1 ст. 3 Закону України «Про підприємства», який діяв до набрання чинності 01.01.2004 Господарським кодексом України. Зазначена норма передбачала, що «підприємства мають право на добровільних засадах об'єднувати ...» свою діяльність [44, ст. 3]. Отже, Кабінет Міністрів України й міністерства були позбавлені права створювати об'єднання підприємств, вони мали право лише схвалити ініціативу державних підприємств про об'єднання. Наприклад, зі змісту Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 12.06.1997 випливає, що останній схвалив ініціативу «... підприємств Кіровоградської області ... про створення концерну «Лан» [45]. Однак указане свідчить про порушення принципу створення державних суб'єктів господарювання розпорядчим способом. З огляду на положення ч. 4 ст. 135, ч. 5 ст. 120 Господарського кодексу України не залишається сумніву, що державні господарські об'єднання створюються одноосібним розпорядженням засновника (уповноваженого ним органу). При цьому жодної ініціативи або згоди на це з боку державних підприємств не потрібно.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що сутність державних господарських об'єднань полягає в координації органом управління державних підприємств, що разом утворюють суб'єкт господарювання. Об'єднання не є суб'єктом організаційно-господарських повноважень, оскільки орган управління входить до складу об'єднання й забезпечує його функціонування.

Особливості правового статусу державних господарських об'єднань визначаються Господарським кодексом України, установчими документами, окремими законами та постановами Кабінету Міністрів України.

Легальна характеристика понять «об'єднання підприємств» і «державне господарське об'єднання», зазначена в Господарському кодексі України, має недоліки. У зв'язку з цим запропоновано:

– уточнити мету об'єднання підприємств, пропонується в ч. 1 ст. 118 Господарського кодексу України слова «з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань» замінити словами «з метою вирішення спільних економічних і соціальних завдань шляхом координації їхньої виробничої, наукової та іншої діяльності»;

– закріпити в ч. 4 ст. 119 Господарського кодексу України розпорядчий, а не дозвільний спосіб створення державних господарських об'єднань: слова «утворене державними (комунальними) підприємствами» замінити словами «утворюється серед державних (комунальних) підприємств».

Інноваційна діяльність має стати провідною метою державних господарських об'єднань, оскільки вони мають великий потенціал для створення нових виробів і технологій, а держава може ефективно реалізовувати інноваційну політику через підпорядковані їй суб'єкти господарювання.

Список використаної літератури:

1. Федчук В.Д. Создание концернов в праве Германии: роль соглашений о контроле / В.Д. Федчук // Российский внешне-экономический вестник. – 2008. – № 3. – С. 45–49. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/sozdanie-kontsernov-v-prave-germanii-rol-soglasheniy-o-kontrolle>.
2. Civil Code of the Netherlands [Internet resource]. – Available at : <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>.
3. The Shipbuilding Industry: A Guide to Historical Records / edited by L.A. Ritchie. – Manchester : Manchester University Press, 1992. – 206 p. – [Internet resource]. – Available at : <https://books.google.com.ua/books?id=qM1RAQAIAAJ&pg=PA22&dq=British+Shipbuilders+Corporation&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKewiftobzvPDPAAhWBKcAKHskVBCKQ6AEIPzAD#v=onepage&q=British%20Shipbuilders%20Corporation&f=false>.
4. The Global Commercial Aviation Industry / edited by Sören Eriksson, Harm-Jan Steenhuis. – Abingdon : Routledge. – 2016. – 404 p. – [Internet resource]. – Available at : https://books.google.com.ua/books?id=dgotCgAAQBAJ&pg=PT72&dq=British+Aerospace+British+Aircraft+Corporation,+Hawker+Siddeley+Aviation,+Hawker+Siddeley+Dynamics+%D0%B8+Scottish+Aviation&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKewjr4v_GxfDPAhVKIJoKHfitAUcQ6

AEIHzAA#v=onepage&q=British%20Aerospace%20British%20Aircraft%20Corporation%2C%20Hawker%20Siddeley%20Aviation%2C%20Hawker%20Siddeley%20Dynamics%20%D0%B8%20Scottish%20Aviation&f=false.

5. Bradshaw B. The Privatization of Railway in Britain (part 2) / В. Bradshaw // Japan Railway and Transport Review (September). – 1996. – P. 15–21. – [Internet resource]. – Available at : http://www.ejrcf.or.jp/jrtr/jrtr08/pdf/fl15_bra.pdf.

6. Кравець І.М. Правовий статус суб'єктів організаційно-господарських повноважень за Господарським кодексом України / І.М. Кравець // Вісник господарського суду. – 2008. – № 1. – С. 157–168.

7. Вінник О.М. Господарське право : [навчальний посібник] / О.М. Вінник. – 2-ге вид., змінене та доп. – К. : Правова єдність, 2009. – 766 с.

8. Щербина В.С. Господарські об'єднання в Україні: проблеми вдосконалення правового становища / В.С. Щербина // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 2. – С. 106–119.

9. Джуринський В.О. Правове становище господарських об'єднань в Україні : [монографія] / В.О. Джуринський. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 222 с.

10. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини : [монографія] / О.П. Віхров. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 512 с.

11. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144 (зі змін. і допов.).

12. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – Ст. 456.

13. Кравець І.М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / І.М. Кравець. – К., 2008. – 16 с.

14. Хозяйственное право : [учебник] / [В.К. Мамутова, Г.Л. Знаменский, В.В. Хахулин и др.]; под ред. В.К. Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 912 с.

15. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О.П. Віхров. – Донецьк, 2009. – 30 с.

16. Переверзев О.М. Господарсько-правове забезпечення корпоративного контролю в акціонерних товариствах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / О.М. Переверзев. – Донецьк, 2004. – 20 с.

17. Щербина В. Правова природа корпоративних відносин / В. Щербина // Українське комерційне право. – 2006. – № 7. – С. 10–14.

18. Коваль В.М. Організаційно-господарські відносини і зобов'язання / В.М. Коваль // Економіка та право. – 2011. – № 3. – С. 59–62.

19. Любченко П.М. Організаційно-господарські повноваження: проблеми теорії і практики / П.М. Любченко, Ю.М. Березецький // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2013. – Том 2. – Випуск 6-2. – С. 27–30.

20. Про надання гарантій Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів щодо забезпечення погашення кредитів США, які залучаються для фінансування закупівлі концерном «Укргротехсервіс» тракторів та сільськогосподарських машин : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.1997 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 52. – С. 136.

21. Опыт управления государственными корпорациями в зарубежных странах и его применение в России / [М.М. Пухова, М.К. Кривцова, Ф.Н. Цихоский, Е.С. Свиридова] // Наукo-ведение: интернет-журнал. – 2014. – Випуск 4 (23). – С. 1–13.

22. Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі : Закон України від 16.06.2011 // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 4. – Ст. 23.

23. Про утворення Державного концерну «Укроборонпром» : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2010 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 1. – Ст. 6.

24. Асаул А.Н. Оценка конкурентных позиций субъектов предпринимательской деятельности / А.Н. Асаул, Х.С. Абаев, Д.А. Гордеев ; под. ред. А.Н. Асаул. – СПб. : АНО «ИПЭВ», 2007. – 271 с.

25. Деякі питання Державного концерну «Ядерне паливо» : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 72. – Ст. 2425.

26. Любимов І.М. Правовий статус державних підприємств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / І.М. Любимов. – Донецьк, 2010. – 19 с.

27. Любимов І. До питання щодо мети діяльності державних підприємств в Україні / І. Любимов, А. Бобкова // Правничий часопис Донецького університету. – 2005. – № 1(13). – С. 29–33.

28. Винар Л.В. Правоздатність юридичних осіб, заснованих державою / Л.В. Винар // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3–4. – С. 145–149. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2003_3-4_27/.

29. Деякі питання Державного концерну «Укроборонпром» : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 74. – Ст. 2767.

30. State-owned enterprises: Catalysts for public value creation? [Internet resource]. – Available at : <https://www.pwc.com/gx/en/psrc/publications/assets/pwc-state-owned-enterprise-psrc.pdf>.

31. Біруля В. Made in Ukraine: відроджена українська оборонна промисловість / В. Біруля // Урядовий кур'єр – газета центральних органів влади України онлайн. – 13 жовтня 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/made-ukraine-vidrodzhena-ukrayinska-oboronna-promi/>.

32. Американская Textron и «Укроборонпром» заключили контракт на модернизацию в Украине внедорожников HMMWV [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://interfax.com.ua/news/economic/321024.html>.

33. «Укроборонпром» начал выпуск авиатехники по стандартам НАТО [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ubr.ua/market/industrial/ukroboronprom-nachal-vypusk-aviatehniki-po-standartam-nato-358511>.

34. Ковтуненко К.В. Роль учасників інноваційної діяльності в процесі використання інноваційних розробок / К.В. Ковтуненко // Економіка харчової промисловості. – 2013. – № 2 (18). – С. 63–66. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://catalog.uccu.org.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:204709/Source:default>.

35. Кіндзерський Ю.В. Антикризова промислова політика: варіант вітчизняного концепту / Ю.В. Кіндзерський // Вісник НАН України. – 2016. – № 10. – С. 27–42.

36. Tönurist P. State owned enterprises as instruments of innovation policy / P. Tönurist, E. Karro // Annals of Public and Cooperative Economics. – 2016. – P. 1–26. – [Internet resource]. – Available at : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/apce.12126/full>.

37. Belloc F. Innovation in State-owned Enterprises: Reconsidering the Conventional Wisdom / F. Belloc ; Department of Economics, University "G. d'Annunzio" of Chieti-Pescara. – Munich Personal RePEc Archive. – 2014. – No. 54748. – 32 p. – [Internet resource]. – Available at : https://mpira.uni-muenchen.de/54748/1/MPRA_paper_54748.pdf.

38. The Role of State Owned Enterprises: Providing Infrastructure and Supporting Economic Recovery. – Dublin : Forfás, 2010. – 45 p. – [Internet resource]. – Available at : <http://docplayer.net/5732837-The-role-of-state-owned-enterprises-providing-infrastructure-and-supporting-economic-recovery.html>.

39. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 27.06.2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Том 1. – Ст. 2125.

40. Symeonidis G. Innovation, firm size and market structure : Schumpeterian hypotheses and some new themes / G. Symeonidis. – Paris, 1996. – 42 p. – [Internet resource]. – Available at : <https://www.oecd.org/eco/outlook/1863348.pdf>.

41. Цыбульская Л.А. Роль крупных предприятий в формировании инновационной политики государства / Л.А. Цыбульская // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : сборник научных трудов. – 2009. – Том 2. – С. 672–676. – [Электрон-

ный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/pips/2009_2/672.pdf.

42. Рутко Д.Ф. Сравнительная характеристика организационных форм интеграции субъектов хозяйствования / Д.Ф. Рутко // Экономическое образование и современные педагогические технологии. Экономика и предпринимательство : сб. науч. работ. / Ин-т предпринимательской деятельности. – Минск : БГПУ, 2009. – Выпуск 3. – С. 156–163. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pac.by/dfiles/001131_46615_17Sravnit_character.pdf.

43. США: промышленные корпорации и научные исследования / ответст. ред. В.А. Назаревский. – М. : Наука, 1975. – 460 с.

44. Про підприємства : Закон України від 27.03.1991 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 24. – Ст. 272 (втратив чинність).

45. Про створення концерну «Лан» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.1997 № 316-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/316-97-p>.